

Ми все одно переможемо, тільки б ціна цієї перемоги була хоч трохи меншою

Квітень, ще більше як березень — місяць річниць і роковин. Перших після повномасштабного вторгнення. Власне, тепер так буде щомісяця. Після роковин від знищення російською бомбою драмтеатру в Маріуполі — річниця звільнення перших окупованих українських міст. Роковини наших співвітчизників, єдина причина загибелі яких у тому, що вони — українці, і серед них — освітяни й науковці, для кого тогорічні березень і квітень стали останніми місяцями.

Рік тому ми дізналися, яке на вигляд абсолютне зло. Факти, які не вкладалися в голову, каменя на камені не залишили від звичної картини світу. І від нас колишніх, що розривалися між нездатністю це досягнути й необхідністю прийняти нову реальність, гіршу за найстрашніший сон. А потім залишилась холодна лють. І чітке усвідомлення: якщо хочемо жити — маємо перемогти.

І жах, і кров, і смерть, і відчай, і клекіт хижої орди.

Маленький сирій чоловічок Накоїв чорної біди. Це звір огидної породи, Лох-Несс холодної Неви. Куди ж ви дивитесь, народи?! Сьогодні ми, а завтра — ви.

Цей вірш Ліна Костенко, якій у березні виповнилося 93 роки, написала ще 2015-го. Відтоді сплило багато води, і багато — крові. Народи отямилась і нарешті почали дивитися у правильному напрямку. Для цього знадобилося понад 8 років війни, повномасштабне вторгнення, десятки тисяч невинних жертв. Для цього знадобилася Буча. Саме після неї західним лідерам по-справжньому «розвиднілося». Вони вже майже не «ведуться» на ядерний шантаж московії та не прагнуть «зберегти лице» плюговому вироdkу. Міжнародний кримінальний суд навіть виписав ордер на його арешт (щоправда, лише за один злочин депортації дітей, але треба ж з чогось починати). Глибоке занепокоєння і рішуче засуджен-

ня нарешті конвертувались у реальну військову допомогу. Реально, але чи достатню?..

За результатами опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 22 лютого по 1 березня, майже 70% українців вважають недостатніми обсяги військово-технічної підтримки, яка надходить від держав-партнерів. За всієї до них поваги й безумовної вдячності.

Видання *The New York Times* у статті «Дайте мені Абрамс!» пише: «Українські командири, які щосили намагаються обійтися старими анахронічними танками радянської епохи, висловили розчарування повільними темпами поставок обіцяних західних танків».

Прибуття в Україну американських «абрамсів» анонсовано на кінець цього року, у ліпшому разі їхню старішу версію поставлять восени. А потрібні вони вже зараз, сьогодні, «на вчора». Не кажучи вже про далекобійні ракети та сучасні літаки-винищувачі, без яких

буде непросто переломити ситуацію на наш бік. Хоча б тому, що запорука успіху в такій війні — це перевага в повітрі. Наші пілоти літають на старих радянських «мігах», а значно сучасніші F-16, які б розігнали рашистів як тарганів, припадають пилом десь там в ангарах. Там, де з неба на голови людей не падає летюча смерть. Водночас західні союзники висловлюють впевненість у тому, що Україна зможе розпочати свій контрнаступ вже навесні чи влітку нинішнього року — бо матиме для цього все необхідне. Можливо, щось знають?..

Ну і зовсім вже ганебним на тлі всіх цих річниць і роковин видається головування росії у квітні в Раді Безпеки ООН. Це не просто абсурдна ситуація. Це абсурдність, зведена в абсолют.

Звісно, ми все одно переможемо. Бо в нас немає іншого вибору. Тільки б ціна цієї перемоги була хоч трохи меншою.

Наталія КУЛИК

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Скільки «меду» дають «дискусійні вулики»?

Відгуки та коментарі на звернення академіка Ярослава Яцкова до наукової спільноти «Потрібні нові ідеї! Нові рішення!» є певним зрізом поглядів на ці теми.

Польський досвід: який він?

У Білостоку 2012 року було відкрито оперний театр. Риторичне запитання — скільки оперних театрів відкрито в незалежній Україні з 1990 року?

«Я ставлюся до своїх студентів, як до власних дітей»...

Він був одним зі стовпів наукової технічної думки XIX-початку XX століття — перший ректор Харківської та Київської політехнік Віктор Кирпичов.

Сильні, як земля

На прем'єрі фільму врятована від смерті Любов Прочухан станцювала з рятівником вальс, хоча на протезі танцювати — це ще та задачка.

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву

16 березня. Річниця воєнного злочину

Україна вшанувала пам'ять загиблих у стінах драматичного театру в Маріуполі. Рік тому окупанти скинули на будівлю надпотужну бомбу, попри напис про те, що там перебувають діти. За орієнтовними даними Маріупольської міської ради, тоді загинуло щонайменше триста людей. Водночас деякі джерела припускають, що жертвами вибуху могли стати понад тисячу українців.

«Транспортний безвіз». Україна та Європейський Союз ще на один рік продовжили угоду, яка скасовує необхідність отримання українськими перевізниками відповідних дозволів на двосторонні та транзитні перевезення в держави ЄС. Про це повідомив віцепрем'єр-міністр з відновлення — міністр розвитку громад, територій та інфраструктури Олександр Кубраков. За період дії угоди обсяги двосторонніх та транзитних автомобільних вантажоперевезень зросли більш як на 50%.

Новий пакет допомоги. На сайті Федерального уряду Німеччини повідомляється, що українська армія отримала 5 тисяч артилерійських снарядів калібру 155 мм, 155-міліметрові високоточні керовані боєприпаси, 500 пістолетів SFP9, два автотанка MARS II, чотири мобільні антенно-щоголові системи, два ангарні тенти й 25 генераторів.

Водночас, за повідомленням *Le Figaro*, міністр збройних сил Франції Себастьян Лекорню оголосив про придбання в Україну першої партії французьких колісних танків AMX-10 RC, зазначивши, що деякі з них уже вирушили на передову.

17 березня. Притягнення рф до відповідальності — обов'язок усього світу

Про воєнні злочини росії проти жінок і дітей на тимчасово захоплених територіях розповіла українська делегація, яка взяла участь у 67-й сесії «ООН-Жінки». Делегацію очолила віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина, а до її складу увійшли народні депутатки, представниці уряду та громадських організацій, військовослужбовці й колишні військовополонені.

Нарешті ордер на арешт. Міжнародний кримінальний суд Гааги видав міжнародні ордери на арешт президента росії володимира путіна, а також уповноваженої з прав дитини марії львової-белової. У пресрелізі МКС йдеться про те, що цих двох підозрюють у незаконному примусовому переміщенні українських дітей. Тепер путіна будуть зобов'язані заарештувати в кожній зі 123 країн-учасниць Римського статуту.

«Для росії не існує Женевських конвенцій». Так написав у телеграм-каналі омбудсмен Дмитро Лубінець. Він підкреслив, що розстріл російськими військовими українського полоненого Олександра Мацієвського після слів «Слава Україні» — непоодиноким випадком. «Окупанти систематично скоюють воєнні злочини, порушуючи за-

кони та звичаї війни, — наголосив омбудсмен. — Притягнення російської федерації до відповідальності — не лише мета, а й обов'язок всього цивілізованого світу».

18 березня. Дев'ять років анексії Криму

З моменту проведення росією фейкового «референдуму про статус Криму» минуло дев'ять років. Це так зване голосування — під прицілом автоматів — суперечило Конституції й законам України, нагадує МЗС. Усі ці роки Кримський півострів потерпає від злочинного режиму кремля, який «перетворив його на військовий форпост, зону несвободи та утисків, агресії та терору проти всього і всіх, хто знайшов у собі сміливість чинити опір та відстоювати свої демократичні права та цінності».

ООН визнала причетність рф до терактів в Україні. У висновку Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні, що сформував при ООН, зафіксовано, що 16 березня 2022 року війська рф завдали удару по драматичному театру в Маріуполі, внаслідок чого загинула велика кількість людей. Також підтверджено причетність окупантів до ракетної атаки по залізничному вокзалу в Краматорську 8 квітня 2022 року — тоді було вбито 61 особу та поранено 121. Окрім цього, комісія підтвердила напад росії на торговий центр у Кременчугі, що стався 27 червня 2022 року. Тоді через ракетний удар загинула 21 людина й десятки були поранені.

Повернути своїх. У результаті обміну Україна повернула з російського полону майже 2 000 своїх громадян, повідомив представник Головного управління розвідки Андрій Юсов. За його словами, Україна веде переговори з російською стороною одночасно про декілька обмінів, також тривають спроби домовитися про обмін полоненими у форматі «всіх на всіх».

19 березня. НАТО зміцнює фланги

Північноатлантичний альянс розробляє план зі зміцнення оборонної здатності свого східного флангу, що має завадити росії поширювати агресію, пише *Politiko*. Найближчими місяцями НАТО пришвидшить зусилля уздовж східного флангу та визначить десятки тисяч військових, здатних терміново прийти на

допомогу союзникам, щоб завадити росії поширити війну за межі України. Вже цієї весни очільники альянсу запропонують оновлені плани регіональної оборони, які мають змінити підходи до захисту одного мільярду жителів держав-членів НАТО. Для реалізації цих планів знадобиться до 300 000 військовослужбовців.

Угода про наміри. Агенція оборонних закупівель Міноборони України та Норвезьке оборонне матеріально-технічне агентство (NDMA) підписали угоду про наміри, що передбачає підтримку створення організації закупівель оборонних матеріалів, повідомляє пресслужба Міноборони.

Многая літа! Сьогодні 93-й день народження святкує Ліна Костенко — легендарна українська поетеса-шістдесятниця, письменниця, дисидентка, лауреатка Шевченківської премії (1987), Премії Антоновичів (1989), Ордену Почесного легіону (2022). А ще її називають совістю нації. Будь ласка, Ліно Васильовно, живіть довго!

20 березня. Горить-палає техніка ворога

Оперативне командування «Південь» повідомило, що ракетно-артилерійськими підрозділами ЗСУ знищено російський зенітно-ракетний комплекс «Стріла-10», пересувний пункт розвідки й управління, танк Т-62, а також зменшено артилерійську потужність ворога на 2 артустановки.

Ракети для HIMARS, снаряди для Bradley. Державний секретар США Ентоні Блінкен оголосив про надання нового пакету допомоги Україні у сфері безпеки й оборони. До нього входять ракети для систем HIMARS, а також боєприпаси для гаубиць, бойових машин піхоти Bradley, ракети HARM, протитанкова зброя, річкові катери та інше озброєння.

Водночас міністр оборони Німеччини Борис Пісторіус заявив про початок постачання в Україну бойових машин піхоти Marder.

Бавовна у Джанкої. На території окупованого росією Криму прозвучали вибухи. У Головному управлінні розвідки Міністерства оборони України повідомили, що під час транспортування залізницею знищено російські крилаті ракети «Калібр НК», призначені для пусків з надводних кораблів російського чорноморського флоту. «Загадкава «бавовна» продовжує процес демілітаризації росії та готує україн-

ський півострів Крим до деокупації», — йдеться у повідомленні.

Ліквідовано колаборанта. Пресслужба Головного управління розвідки Міноборони повідомляє, що на тимчасово окупованій території ліквідовано організатора катівень на Херсонщині — мешканця Нової Каховки та власника місцевої охоронної фірми. Під час окупації він пішов на співпрацю з росіянами й дістав посаду «начальника СІЗО», де катували полонених українців. Земля скловатою.

21 березня. У МОН — новий міністр

В Україну з неанонсованим візитом прибув прем'єр-міністр Японії Фуміо Кішіда — вперше від початку повномасштабного вторгнення рф. Глава японського уряду зустрівся з керівництвом України, відвідав Бучу і вшанував пам'ять загиблих хвилиною мовчання. Володимир Зеленський та Фуміо Кішіда підписали спільну заяву про особливе глобальне партнерство між країнами.

Кадрові призначення. Верховна Рада України призначила нових міністрів: Оксена Лісового — на посаду міністра освіти та науки, Олександра Камишіна — на посаду міністра з питань стратегічних галузей промисловості України та Михайла Федорова — на посаду віцепрем'єра з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — міністра цифрової трансформації України.

Швидше, ніж очікувалось. Системи протиракетної оборони Patriot будуть розгорнуті в Україні швидше, ніж планувалося раніше, повідомляє *CNN* з посиланням на заяву Пентагону. Українські військові закінчать навчання роботи з цими системами в США найближчим часом — терміни курсу були значно прискорені завдяки базовим знанням українців про системи ППО. Потім військовослужбовці вирушать до Європи для додаткової підготовки на двох системах Patriot, які будуть розгорнуті в Україні найближчими тижнями.

Також США бачать можливість прискорити постачання Україні танків Abrams. Про це в ефірі *CNN* заявив офіційний представник Ради національної безпеки Білого дому Джон Кірбі.

Снаряди зі збідненим ураном. Великобританія направить в Україну бронебійні снаряди, що містять збіднений уран для використання в танковій ескадрильї, поінформувала заступниця міністра оборони Британії Анабель Голді. «Такі снаряди дуже ефективні для ураження сучасних танків і бронетехніки», — заявила вона. Двієчники путін і шойгу назвали це рішення ескалацією та вкотре пригрозили ядерною бомбою.

22 березня. Президент — на передовій

Російські окупанти протягом доби завдали по території України понад 40 авіаційних ударів та здійснили більш як 30 обстрілів з реактивних систем залпового вогню. У Ржищеві Київської області частково зруйновані 4-й та 5-й поверхи двох п'ятиповерхових гуртожитків

і триповерховий навчальний корпус професійного ліцею. Загинуло 9 людей, стільки ж дістали поранення. Того ж дня 2 російські ракети влучили в житловий багатоповерховий будинок у Запоріжжі. Двоє людей загинуло, понад 30 травмовано. Серед постраждалих — троє малолітніх дітей.

За українською технологією. «Укроборонпром» відвантажив Збройним Силам першу партію вітчизняних 122-мм снарядів, виробництво яких налагодив за кордоном. Це вже третій вид боєприпасу після мінометної 120-мм міни й танкового 125-мм снаряду, який виготовляється за українською технологією та із залученням українських фахівців на закордонних потужностях.

«Маю честь бути тут». Президент Зеленський під час робочої поїздки в Донецьку область відвідав передові позиції українських військових на Бахмутському напрямку, де тривають жорсткі бої, провів нараду з питань соціально-економічної та актуальної безпекової ситуації в області, вручив військовослужбовцям державні нагороди й побував у шпиталі, де лікуються поранені українські захисники.

«Маю честь сьогодні бути тут, на сході нашої держави, на Донбасі, і нагородити наших героїв, подякувати вам, потиснути руку. Подякувати за те, що захищаєте державу, суверенітет, схід України», — сказав він.

Ціна відбудови. Відновлення економіки України після завершення розв'язаної росією війни коштуватиме 411 млрд доларів, що у 2,6 раза перевищує очікуваний ВВП України у 2022 році. Про це свідчить нове дослідження Світового банку, повідомляє *Reuters*. За даними банку, загальна сума необхідних коштів різко зросла порівняно з оцінкою у 349 млрд доларів, оприлюдненою у вересні минулого року.

23 березня. Підтримка від союзників

Уряд Швеції може ухвалити рішення про безоплатну передачу військової техніки Україні — цю правку парламент Швеції вніс у додаткові зміни до бюджету на 2023 рік. Дозволом парламент надає уряд право ухвалювати рішення про надання Україні військового обладнання на максимальну суму 6,2 мільярда шведських крон. Це танки, артилерійські знаряддя типу Archer Artillery System і Robot 97, а також боєприпаси.

Бахмут залишається епіцентром бойових дій та головним напрямком удару ворога. Про це в ефірі телемарафону повідомив речник Східного угруповання Збройних Сил України Сергій Череватий. «За цю добу відбулося на всьому Бахмутському напрямку 35 боєзіткнень і 29 в районі самого міста й околиць. 222 рази ворог обстрілював весь Бахмутський фронт ствольною артилерією і РСЗВ, 44 обстріли здійснив по самому місту. 107 окупантів було знищено, 137 зазнали поранень різного ступеня», — розповів він.

Перевірка дисертації. Новий міністр освіти та науки Оксен Лі-

ВИПРОБУВАННЯ

совий подав свою кандидатську дисертацію на перевірку до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. У разі виявлення порушень академічної доброчесності — пообіцяв відмовитися від ступеня кандидата наук.

24 березня. Роковини «Саратова»

Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний показав потужне відео ракетної атаки на базу російських кораблів, яка сталася рік тому в морському порту окупованого Бердянська. Внаслідок удару українських ракет великі десантні кораблі «Орськ», «Цезарь Кунніков» та «Новочеркаськ» зазнали пошкодження, «Саратов» було знищено. «Міф про невразливість російського флоту зруйновано влучними ударами ЗСУ, — зазначив Валерій Залужний. — Це ще раз довело неспростовний факт: на українській землі ворог не знайме спокою: ні на суші, ні на воді».

Європейський «спільнокошт». На дводенному саміті ЄС лідери країн Європейського союзу схвалили спільне закупівлю боеприпасів для України, а також домовилися про постачання ракет, якщо в цьому буде потреба. В ЄС наголосили, що повністю підтримують Україну і продовжуватимуть надавати політичну, економічну, військову, фінансову та гуманітарну допомогу. «Євросоюз та його країни-члени й далі підтримуватимуть Україну, зокрема, у постачанні так необхідних їй артилерійських боеприпасів. Планується збільшити виробничі спроможності європейської оборонної промисловості, у тому числі — із залученням коштів бюджету ЄС», — заявила президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен.

Відповідатимуть усі. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявляє, що під час покарання підозрюваного у скоєнні воєнних злочинів президента рф Володимира Путіна не можна дати співучасникам перекласти на нього усю відповідальність. «Ми маємо не дозволити тим, хто є співучасником цього злочину, усе «звалити» на Путіна, — сказав Кулеба. — Наприклад, той самий міністр лавров — він має абсолютно нести відповідальність за співучасть у злочині агресії. Шойгу має нести відповідальність, герасимов — має. Усі божевільні — медведев, патрушев — вони мають усі так само нести відповідальність».

25 березня. Відбито 50 атак ворога

За повідомленням Генштабу ЗСУ, українські військові відбили понад 50 атак противника на Лиманському, Бахмутському, Авдіївському та Мар'їнському напрямках. Водночас авіація Сил оборони за добу завдала 11 ударів по районах зосередження особового складу та військової техніки окупантів, а підрозділи

ракетних військ і артилерії уразили 2 пункти управління, 3 райони зосередження живої сили, озброєння та військової техніки рф.

Дотримуйтесь інформаційної тиші. Українцям слід дотримуватись режиму «інформаційної тиші» та не поширювати інформацію про можливий контрнаступ Сил оборони. Про це заявила заступниця міністра оборони Ганна Малаяр, нагадавши, що стратегічні військові плани мають право оприлюднювати лише три особи — Президент, міністр оборони та головнокомандувач. Всі інші — лише цитувати.

Лист сенаторів. Двопартійна група сенаторів закликала адміністрацію президента США Джо Байдена надати Міжнародному кримінальному суду докази воєнних злочинів росії в Україні. Лист підписали шестеро: демократи Річард Джоєф «Дік» Дурбін, Роберт «Боб» Менендес, Річард Бломенталь і Шелдон Вайтгаус та республіканці Ліндсі Грем і Том Тілліс.

26 березня. Річниця звільнення Тростянець

Україна і світ відреагували на заяви Путіна про розміщення тактичної ядерної зброї на території білорусі. У Польщі назвали це рішення кроком до втягування білорусі в російську військову машину. Україна виступила з вимогою негайно скликати позачергове засідання Ради Безпеки ООН з цього питання. Берлін звинуватив Москву в спробі «ядерного залякування», а в Євросоюзі сказали, що готові відповісти на це санкціями й наголосили на персональній відповідальності білорусі. Тим часом у Білому домі стверджують, що поки немає жодних ознак того, що російський диктатор реалізував свою обіцянку.

Друга група українських артилеристів завершує навчання у Великій Британії із використання 155-міліметрових самохідних артилерійських установок AS90, про це повідомляє пресслужба Міністерства оборони. У міністерстві зазначили, що навчання на AS90 відбуваються в спеціалізованому закладі під контролем Королівської школи артилерії та проводяться офіцерами й солдатами Королівського артилерійського полку.

«Кістка в горлі» росіян. Тростянець відзначає річницю звільнення від російських загарбників. Заступник командувача Сухопутних військ Збройних Сил України генерал-майор Олександр Нестеренко заявив, що рік тому Тростянець і Сумська область стали «кісткою в горлі» російської армії.

27 березня. Нам потрібні F-16!

Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук під час виступу перед членами палати громад і палати лордів парламенту Великої Британії закликав підтримати заяву України на членство в НАТО.

«Леопарди» — в Україні. Німеччина передала Україні всі вісімнадцять танків Leopard 2, обіцяних Федеральним урядом два місяці тому. А також почала постачання близько 40 бойових машин піхоти Marder. Як повідомляє *Der Spiegel*, найближчими роками Німеччина планує вг'ятеро збільшити обсяги військової допомоги Україні. «Берлін хоче збільшити допомогу із 3 до понад 15 мільярдів євро», — зазначає видання.

Обстріляли Слов'янськ. По центру міста зранку 27 березня ворог вдарив двома ракетами С-300, внаслідок чого зруйновані адміністративні та офісні будівлі, п'ять ба-

гатоповерхівок і сім приватних будинків. Попередньо 29 людей дістали поранення, дві людини загинули. Також росіяни обстріляли Дружківку, ракети влучили в дитячий будинок.

Винищувачі F-16 можуть бути платформою протиповітряної оборони та повітряного щита України. У цьому переконаний міністр закордонних справ Естонії Урмас Рейнсалю. В інтерв'ю виданню «РБК-Україна» дипломат заявив, що західним партнерам України варто відмовитися від принципу поетапної військової допомоги й надати все необхідне озброєння для перемоги над агресором.

28 березня. Україна відновлюється

У Київській, Житомирській, Сумській та Чернігівській областях вже відновлено 13 тис. об'єктів, розчищено понад 600 км автодорог та забезпечено проїзд через 50 тимчасових переправ. Про це повідомляє Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури.

У США підтримують мирний план Києва, який вимагає виведення всіх російських військ з території України. «Ми всі повинні остерігатися того, що потенційно може призвести до заморожування конфлікту, дозволяючи росії закріпити досягнуті успіхи й просто використовувати час, щоб відпочити й переозброїтися, а потім знову атакувати», — цитує Держсекретаря США Ентоні Блінкена видання *Bloomberg*.

Переселенцям побудують прихисток. Уряди Великої Британії та Польщі зобов'язалися побудувати в Україні два містечка для тимчасового розміщення переселенців, повідомляє *Sky News*. Велика Британія пообіцяла виділити 10 мільйонів фунтів стерлінгів на фінансування цього будівництва. У двох містечках у Львівській та Полтавській областях зможуть тимчасово мешкати близько 700 осіб.

Відайте наших дітей! Віцепрем'єр-міністр — міністерка з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Грина Верещук закликала росіян не всиновлювати вкрадених з України дітей. «В черговий раз нагадую всім російським так званим «приймним батькам» і «опікунам»: вам рано чи пізно доведеться відповідати, — написала вона в телеграм-каналі. — Від російських посадовців осіб в черговий раз вимагаю передати українській стороні всіх наших дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування».

29 березня. Лавра — не місце для провокацій

Монахи УПЦ МП цього дня повинні були звільнити усі приміщення Києво-Печерської лаври — у зв'язку з розірванням адміністрацією заповідника договору оренди, укладе-

ного ще за Януковича. Намісник митрополит Павло заявив, що він та духовенство УПЦ МП не планують залишати Лавру до закінчення судового розгляду із заповідником «Києво-Печерська Лавра».

Коментуючи ситуацію, секретар РНБО Олексій Данилов в ефірі телемарафону «Єдині новини» нагадав, що Лавра — це не місце для провокацій, а закони не можуть бути вибірковими. «Для нас це питання нацбезпеки. УПЦ (МП) взагалі не може працювати, як і будь-яка інституція, пов'язана з московією. В нас заборонена співпраця з країною-агресором», — наголосив Данилов.

До держбюджету України надійшли грантові кошти у розмірі 1 млрд 253 млн доларів. Як повідомили в Міністерстві фінансів, вони надані США через Цільовий фонд Світового банку у рамках четвертого додаткового фінансування для проекту «Підтримка державних витрат для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE). Ці гроші будуть спрямовані на забезпечення часткового відшкодування витрат держбюджету, зокрема на пенсійні виплати, підтримку окремих програм державної соціальної допомоги (допомоги для ВПО), забезпечення оплати праці працівників державних органів, співробітників ДСНС та працівників закладів вищої освіти.

Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний обговорив постачання озброєння з верховним головнокомандувачем Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі та командувачем ЗС США в Європі Крістофером Каволі. «Звернули увагу на важливі оборонні питання. Обговорили постачання озброєння, техніки та боеприпасів», — розповів головнокомандувач ЗСУ на своїй фейсбук-сторінці. Крім того, додав Залужний, він подякував партнерам за підготовку українських військових та іншу важливу допомогу. «Домовилися і надалі активно взаємодіяти. Україні потрібна перемога», — наголосив він.

30 березня. Чотирьохсотий день повномасштабної війни

За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на ранок 30 березня внаслідок повномасштабної збройної агресії рф в Україні загинуло 466 дітей та понад 943 дитини дістали поранення різного ступеню тяжкості. Через масовані бомбардування та обстріли збройними силами рф пошкоджено 3126 закладів освіти. 438 з них зруйновано повністю.

Японія виділить \$400 млн на відновлення України. Про це у фейсбуці повідомив віцепрем'єр-міністр з відновлення України — міністр розвитку громад, територій та інфраструктури Олександр Кубраков. Кошти будуть виділені в рамках Програми екстреного відновлення, направленою на критичну інфраструктуру. Кубраков зазначив, що за ці гроші планується закупити обладнання та послуги, необхідні для відбудови, що дасть змогу поліпшити економічну ситуацію в громадах та створювати умови для повернення українців додому.

«Злий жарт». Так глава МЗС України Дмитро Кулеба назвав запланований на 1 квітня 2023 року початок головування рф у Раді Безпеки ООН. «росія узурпувала своє місце; вона веде колоніальну війну; її лідер є військовим злочин-

цем, що розшукується МКС за викрадення дітей. Світ не може бути безпечним місцем з росією в Раді безі ООН», — написав він у твіттері.

31 березня. Буча, рік по тому: ніколи не пробачимо

Президент України Володимир Зеленський у річницю звільнення Бучі взяв участь у вшануванні пам'яті її жителів, убитих російськими загарбниками під час тимчасового захоплення міста.

«33 дні окупації. Понад 1400 смертей, із них 37 дитячих. Понад 175 людей знайдено в братських могилах і камерах тортур. 9000 російських воєнних злочинців. 365 днів, як це знову вільне українське місто. Символ звірств армії країни-окупанта. Ніколи не пробачимо. Покараємо всіх винних», — наголосив Президент.

Разом з українським керівництвом пам'ять загиблих ушанували президентка Республіки Молдова Мая Санду, прем'єр-міністр Словачкої Республіки Едуард Гегер, прем'єр-міністр Словенії Роберт Голоб, прем'єр-міністр Хорватії Андрей Пленкович. Вони також узяли участь у Бучанському саміті, який відбувся в Києві цього ж дня. За його результатами близько 50 держав та міжнародних організацій уклали Бучанську декларацію щодо відповідальності росії за скоєні в Україні злочини.

Тим часом у Нью-Йорку біля штаб-квартири ООН відкрилася виставка «Україна. Трибунал. Розп'яття», ініційована Офісом Президента України. У відкритті виставки взяла участь керівниця місії при ООН Данії, Литви, Польщі, США, дипломати різних країн, українські воїни, які проходять лікування та реабілітацію у США.

росія знову вбила немовля. Окупанти вдарили по Авдіївці, внаслідок чого загинули бабуся і її п'ятимісячний онук. Батьки дитини зазнали поранень. За словами голови Донецької ОВА Павла Кириленка, трагедія можна було уникнути: попередні поліціанти вкотре вмовляли жінку вивести дитину в безпечніше місце, але вона навідріз відмовилася покидати домівку.

Китай — проти передачі ядерної зброї іншим країнам. Про це заявив заступник постійного представника КНР при ООН Ген Шуан під час виступу на засіданні Ради Безпеки щодо розміщення ядерної зброї росії в білорусі. «Китай закликає усі ядерні країни дотримуватися своїх зобов'язань, зменшувати ризик ядерної війни, а також уникати будь-яких конфліктів між ядерними державами», — сказав китайський дипломат.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформгентств (Продовження в наступному номері)

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Скільки «меду» дають
«дискусійні вулики»?

Питання співпраці обговорюють президент НАН України та президенти національних галузевих академій. Фото пресслужби НАН України

Від часу написання Відкритого листа до наукової спільноти України академіка НАНУ Ярослава Степановича Яцкова, в якому він повертається до теми реформування науки, зокрема академічної («Потрібні нові ідеї! Нові рішення!», «Світ», № 9-10, березень н. р.) минуло не так багато часу, але впродовж нього стався цілий каскад подій, пов'язаних з цією темою, і це тільки ще раз підтвердило її актуальність.

Відбулося засідання Національної ради з питань науки і технологій, на якому звітували про стан свого реформування НАН України та галузеві національні академії, і їхні звіти було «взято до уваги» («Рейформа національних академій. Що зроблено?», «Світ», 9-10, березень н. р.).

За участі голови Верховної Ради Руслана Стефанчука в НАУКМА представлено проект Закону «Про академічну добросовісність». Оцінка стану справ прозвучала у фразі, яку ми винесли в заголовок: «Академічна недобросовісність: потрібне хірургічне втручання» («Світ», №11-12, березень н. р.). Наступні події тільки підтвердили необхідність змін.

«Дискусійні вулики» у наукових колективах з настанням весни загалом також зв'язку з виходом збірника статей українською та англійською «Відбудова України: принципи та політика», в якій розділ про науку в Україні написали колишня очільниця гендиректорату науки МОН Юлія Безверщенко та голова Наукового комітету Нацради з питань науки та технологій Олександр Колежук.

https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

А 28 березня в Києві, у будівлі Президії НАН України відбулася зустріч керівництва і науковців академії з американськими та польськими колегами, на якій президент НАН України Анатолій Загородній зазначив: «Очевидно, що систему організації науки в Україні потрібно реформувати. Але не реформи лише заради реформ...» <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9952>

Актуальність відповіді на запитання, як розвиватиметься українська наука в повоєнний період, наскільки готова вона до провідної ролі у трансформації суспільства (і, відповідно, чи готова держава забезпечити їй цей статус), та як має трансформуватися академічна наука, зростає ще й з огляду на те, що попереду в НАН України щорічна сесія Загальних зборів — головний період звітів і обміну думками — у визначенні основних цілей, пріоритетів і напрямів руху.

Відгуки та коментарі на звернення академіка Яцкова до наукової спільноти «Потрібні нові ідеї! Нові рішення!» є певним зрізом поглядів на ці теми. Їх надійшло близько сотні на редакцію газети, її сайт та фейсбук-сторінку. Які ж проблеми вважають науковці головними?

На першому плані — фінанси

Сенсації не сталося. Основною причиною недостатньої активності та ефективності академічної науки коментатори назвали надто низький рівень її фінансування. І саме з цього, на їхню думку, має початися її реформування.

«Треба припинити всі розмови про «ефективність управління» до того часу, як буде прийнято політичне рішення про достатнє фінансування науки», — переконаний викладач Одеського економічного університету Дмитро Маслов.

Про ілюзорність реформи за «постійного скорочення фінансування і засилля кумівства» пише і харків'янин Сергій Величко. За такого фінансування, вважає він, омолодження кадрів не відбудеться ніколи.

Віктор Корохін — з НДІ астрономії Харківського національного університету — вважає, що «без достатніх ресурсів ніякого прогресу бути не може». І саме вони мають стати першим кроком реформ. А для збільшення фінансування необхідно «скасувати нарешті Прикінцеві положення Закону про наукову та науково-технічну діяльність».

А що крім цього?

«НАНУ доцільно позбавити права розпорядника коштів, а тоді підуть інші реформи», — висловив

думку президент ГО «Агенція європейських інновацій» Іван Кульчицький.

«Я не вважаю революційну доцільність добрим підходом для розв'язання складних завдань, — заперечив йому Ярослав Корпан з Інституту молекулярної біології і генетики. — Гаразд, забрали у НАНУ право розпорядника, і що тоді з науковими інститутами й колективами? Усе це не має жодного сенсу без нормального базового фінансування (а також кардинальної зміни підходів до оплати праці), і доки його не буде, всі реорганізації призведуть до повного зникнення науки в Україні як такої».

«Я також не вважаю за доцільне застосовувати революційні підходи, — уточнив свою позицію Іван Кульчицький. — Про нові форми фінансування краще говорити у контексті збільшення бюджету для наукових досліджень та підтримання інновацій. Ми бачимо суттєве зростання фінансування українських організацій з бюджету «Горизонт Європа», куди ми поки що (навіть) не платимо внеску».

Усіх — в загальну чергу!

Градус дискусії поступово наростає. «А чи треба взагалі керувати наукою? — запитав науковець Максим Бажал. — Оце ваше прагнення щось реформувати, поглибити, посилити свідчить про невгамовне бажання підтримувати синектуру, яка зветься академією наук. На Заході вся наука робиться в університетах на грантовій основі. Є науково-дослідні центри, які теж існують на гранти з мінімальною бюджетною підтримкою. Ось у якому напрямку треба рухатися! Відкрита, чесна, прозора система отримання грантів для всіх, хто хоче займатися наукою. А в нас біля керма опиняються авторитети, які надувають щоби і впевнені, що молодь має працювати за копійки. Всіх поставити в загальну чергу!»

«Гранти в університетах — це актуально, але використовують їх переважно для підвищення оплати, рейтингу і престижу, часом за рахунок освітньої діяльності, при відсутності в університетах матеріальної бази», — пише науковиця Ольга Швед.

У дискусію вступив і автор обговорюваної публікації — академік Ярослав Яцків. «Так, за гранти мають боротися всі. Але без базового фінансування НАНУ та провідних університетів дуже швидко не буде кому боротися за гранти».

Але Максим Бажал не готовий відступати. Він пояснив академіку Яцкову, що у світі «немає ніяких академій» (що насправді не так). «Це суто радянська структура, вона не потрібна зараз нікому». Центр науки — університети. Він розуміє, що тим, хто в академії, «не хочеться втрачати насиджені місця, але доведеться». «В Україну треба запрошувати передові підприємства, у нас немає ресурсів і часу на винаходження велосипеда, — треба готувати інженерні кадри. А з наукою ми спізналися».

«Розмови про об'єднання з університетами — це ні про що, — вважає Ярослав Корпан, — бо в нас не існує жодного дослідницького університету, хіба що на папері, більша частина чинних університетів взагалі не є університетами у класичному розумінні цього слова».

Де наші пенсії?

Про ставлення до науковців свідчить і позбавлення їх наукової пенсії, переконаний професор Іван Богатирьов. Він поцікавився в академіка Яцкова, хто ініціатор такої ідеї. (Як повідомили на днях в уряді, у липні наукові пенсії буде переглянуто — ред.)

Ярослав Яцків запевнив п. Івана, що він «за» наукові пенсії та за нормальну тарифну сітку для науковців, щоб науковець отримував нормальну зарплату.

«Але академія не відстояла це право, — уточнив коментатор. — То чи потрібна нам така академія? До речі, самі академіки отримують додаткову платню з бюджету довічно».

Ярослав Яцків погодився: так, не виконується закон про науку, де прописано умови оплати праці науковців, Президія НАН України не спромоглася добитися зміни тарифної сітки. Щодо так званої довічної стипендії, то він, як і чимало інших учених, віддає її на потреби ЗСУ.

На думку науковиці Ольги Горюховатської, реформувати насамперед треба МОН. Не можна об'єднувати управління наукою та інноваціями з дитячими садками.

Доктор біологічних наук, професор Сергій Утевський з Харківського національного університету також виокремив у дискусії ідею створення окремого Міністерства науки і вищої освіти або науки та дослідницьких університетів. «Наше профільне міністерство сьогодні має виконувати величезні завдання щодо дошкільної, шкільної освіти й освіти для дорослих. Очевидно, що специфічні питання університетів і науки не можуть бути у фокусі його уваги, наслідки чого ми, власне, спостерігаємо».

А якщо змінювати, то як?

«Окрім суттєвого підвищення фінансування (на порядок чи мінімум у 5-6 разів), потрібно докорінно реформувати МОН, а також усі наукові інституції, — коментує харків'янин Андрій Єременко з Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна. — І кадрові питання — лише один з багатьох аспектів».

«Не просто так підвищувати фінансування, — уточнює Максим Бажал. — Треба розуміти, які завдання постають перед українською наукою, скільки треба науковців і що і як вони будуть робити? І тоді буде зрозуміло, чи треба взагалі щось під-

вищувати. Нам треба долучатися до світової науки на засадах кооперації, а не винаходити велосипед».

«Держава має припинити гру в «наперстки» з освітянами й науковцями, — продовжує Андрій Єременко. — Бо кваліфікований науковець, навіть налаштований патріотично, має чимало можливостей пристойно працевлаштуватися в інших країнах. Українська держава своєю вкрай несприятливою політикою щодо науковців буквально виштовхнула (за кордон) сотні найбільш кваліфікованих і активних науковців і викладачів».

«А де ж нові ідеї, нові рішення шукатимете? — долучається Віталій Зюзін. — Нове треба шукати поміж нових людей, котрі виявились непотрібними старій науковій системі. Як на мене, то в НАНУ склалась вже ситуація, коли «верхи не можуть, а низи не хочуть».

«Давно треба декомунізувати структуру академії, яку безперервно «реформували» з часів захоплення влади більшовиками, — додає професор Віктор Герасименко. — За їхнім задумом в Україні мала розвиватися лише «провінційна» наука...»

Громадський діяч і правозахисник Теодор Дяків «докінув дровенят» у дискусію, дорікнувши, що жодний промовець не сказав про «потребу зміни усадкованості від СРСР політичної системи». А на зауваження Віталія Бреуса, що це виходить за рамки обговорення реформ науки, назвав таке обговорення «продовженням гопака на граблях»

Наука «секторальна» та фундаментальна

«Цікаво, чи Ярослав Степанович і досі дотримується думки, яку він викладав років 12-15 тому: якщо металургія приватизована, то нехай дослідження у ній фінансуються власниками?» — запитав академіка Яцкова Олександр Меркулов із Дніпра.

«Так, дотримуюся, але не огульно, — відповів академік. — Матеріалознавство — актуальна та важлива для нашої держави наукова галузь. А ось інститути типу Інституту чорної металургії — це ще питання».

«Тож як заступник директора запрошую Вас відвідати наш Інститут. Хочу розповісти, чим ми займаємось та познайомити з колективом».

«Каюсь — не обізнаний з тематикою вашого інституту. Просто ріже слух назва», — пояснив академік, очевидно, маючи на увазі те, що інститути з назвами конкретних галузей мало схожі на ті, де є місце фундаментальній науці.

Олександр Давидов з Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля нагадав науковцям, що чимало засідань клубу зустрічей «Елітарна світлиця», яку не один рік організував і проводив Ярослав Яцків, було присвячено питанням реформування науки. Він навіть посилався, зокрема, однієї з таких зустрічей — з циклу «Наука України: зупинити деградацію». https://www.youtube.com/watch?v=tvv_F6BqGuA

Продовжуючи «галузеву» тему, учений-грунтознавець професор Зенон Гамкало нагадав, що хоч і хвалимося повсюдно нашими чорноземами, а жодного Інституту ґрунтознавства в НАН України немає. Торік у Чернівецькому національному університеті ліквідували навіть кафедру ґрунтознавства, та ще й припинила існування остання докторська спецрада з ґрунтознавства.

«Але ж у Харкові є Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Со-

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Польський досвід: який він?

коловського — у складі НААН», — зауважив йому Дмитро Бібік.

Зенон Гамкало не погодився з тим, що Інститут НААН може замінити фундаментальне вивчення ґрунтознавства. «Не секрет, що завдання аграрників — максимум взяти все від ґрунту! Чи відомо, скільки екосистемних послуг надає ґрунт, окрім забезпечення росту рослин, що саме ґрунт є головним продуцентом вуглекислого газу на суходолі і регулятором клімату? Хто в Україні займається цими питаннями на світовому рівні?» — спитав він майже риторично.

Про прагнення «максимум взяти» (не тільки від ґрунту, а й будь-якої наукової спадщини, «приватизувавши» її) повідомила науковиця Лоліта Маринченко, згадавши, як «ще у 2010 році «рейдернули» НДІ спирту, корпус, де були дослідні установки: і ректифікаційні, і для харчового білка з дріжджів, і виробництва метану з відходів, і вирощування водоростей», прихопивши заодно й особисте майно працівників...

Чи є на заваді реформам вік науковця?

Ця тема — явно чи підтекстом — часто присутня у дискусіях про реформування науки, зокрема, академічної. Частина молодших дискусій під час обговорення також переймалася проблемою зрілого віку академіків.

Молодий науковець Максим Мачала не проти надати НАН «ще більше повноважень», який не вік керівництва — понад 60 років. Ще він має претензії до НАНУ, чому «нічого не зроблено для дозволу чоловікам хоча б до пів року вижджати на стажування та конференції». На його думку, це відбувається тому, що, знову ж таки, через поважний вік керівництво академії та інститутів не дуже «бентежать» фінансові проблеми молодих вчених-чоловіків.

Однак далеко не всі дискусійники з ним згодні. «У 60–70 справних вчені здатні як плідно працювати, так і чинити опір антинауці. Прикладів — тисячі, — пише Валерій Брюховець. — Інша мова про «професорів», які захопили посади заради дербану держмайна та освітніх бізнесів, дипломування невігласів, як і вони самі».

«Розумний підхід у віковому обмеженні в науковій сфері також має бути, — стверджує Ярослав Корпан. — Усі відомі закордонні світила у сфері, де я працюю, змушені були залишити керівництво центрами, кафедрами, лабораторіями, бо там існують вікові обмеження для таких посад. Такими хитромудрими витівками на кшталт «реорганізації», як це придумали в університеті імені М. Драгоманова, ніхто і не думає займатись».

Віктор Корохін переконаний, що відповідь на всі запитання (принаймні на більшість із них) звучить так: «Необхідно забезпечити повне виконання Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність». І тоді буде майже автоматично — і реформа НАНУ, і МОН, і науки взагалі».

...Скільки «меду» (в розумінні — результату) дають «дискусійні вулики»? Нині дискусій чимало по всій країні, вони відбуваються в кожному науковому колективі. І мабуть, суть не в тому, що вони дають чіткі відповіді чи рекомендації, а в тому, що формується атмосфера — творчого збурення, обміну ідеями і справді — готовності до змін. До реформи — не заради реформи.

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

У дискусії, що виникла після публікації в газеті «Світ» відкритого листа до наукової спільноти України академіка НАНУ Я.С. Яцкова, часто виникали згадки про польський досвід, на який, як на приклад для наслідування, посилався автор листа. Читачі просили розповісти більше про реформи Польщі у сфері досліджень та інновацій, запитували, які, власне, «здобутки має Польська академія наук, щоб брати її за приклад?».

«Наш підхід буде корисним для української науки, для українських наукових установ», про це нещодавно в Києві сказав і спеціальний радник президента ПАН з питань співпраці з Україною, президент ПАН у 2015–2022 роках Єжи Душинський.

Свій погляд на ці питання розкрив Національний координатор програми EUREKA (1999–2011рр.), старший науковий співробітник Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України Петро Смертенко, який в той час, як відбувалося реформування ПАН, часто бував у Польщі й, співпрацюючи з польськими колегами, помічав зміни, які відбувалися в науковому житті країни.

Проблема реорганізації української науки стоїть на порядку денному ще від початку 90-х. Час від часу лунають голоси про розпуск НАН України та національних галузевих академій. Останнім часом ці ідеї виринули знову. Головні тези ініціаторів зводяться до того, що, мовляв, у провідних країнах світу немає подібних інституцій, наука робиться переважно в університетах, Національні академії України неефективні, тому їх треба реформувати чи розпустити.

Чи правдиві ці твердження? Частково — так. Чи потрібно їх сприймати як заклик до дії? Безумовно, ні.

Що б там хто не казав, Національні академії наук і зокрема НАН України мають дуже високий науковий потенціал: українські науковці успішно працюють практично у всіх розвинутих країнах. У США, Японії, Південній Кореї, Швеції, Фінляндії, Канаді тощо вони досягають високих результатів. Тож при створенні відповідних умов в Україні, цей потенціал буде також успішно реалізований.

Зв'язки наукових установ в Україні та за її межами вбудовувалися роками, міцніла довіра партнерів одне до одного. Ми не повинні втратити те, що напрацьовано.

Я працюю в інституті НАН України вже 54 роки, тож немало бачив і знаю, як відбувалося реформування НАН. На жаль, у Президії НАН України багато говорять про самореформування, але самореформування часто зводилося до переміщення відділів та лабораторій то шляхом їх збільшення, то завдяки укрупненню. Є цікавий документ — SWOT аналіз діяльності НАН України (Strengths — сильні сторони, Weaknesses — слабкі сторони, Opportunities — можливості, Threats — загрози). Коли цей документ формувався, у ньому не було навіть слова «інновація», тому я послав одному з віцепрезидентів НАН України свої пропозиції внести інновації як потужний чинник подальшо-

го розвитку. І там же вказав як на слабку сторону, на застарілу систему управління, а саме — на відомий від радянських часів принцип демократичного централізму. Інноваційна модель управління, якою користуються у передовому світі, має інші складові. Головними рисами її є: довіра, прозорість, толерантність до поразок та помилок, рівноправність та партнерство, командна цілісність та результат.

У світі чимало різних систем організації та управління наукою. Академік Ярослав Степанович Яцків пропонує взяти за основу підходи Польської академії наук. Я хочу поділитися своїми враженнями від функціонування науки у Польщі на прикладі розвитку науки у м. Ряшів (Rzeszow) та участі польських науковців у Рамкових програмах.

Треба підкреслити, що велику роль у Ряшеві відіграла місцева влада, яка взяла курс на розвиток міста через розвиток науки. У Ряшеві було два великі заклади вищої освіти: Політехнічний інститут та Педагогічний інститут. Для підняття рівня Педагогічного інституту до рівня університету були запрошені професори з-за кордону. Наприклад, до Інституту фізики (у нашому розу-

та католицьку церкву, спільними зусиллями за підтримки структурних фондів Європейського Союзу у 2009 році розпочали будівництво центру при Ряшівському університеті, і 2012 року цей центр було відкрито. Як зазначено на сайті університету, однією з головних його цінностей є організація дослідницької роботи, що охоплює фундаментальні та прикладні дослідження. У цьому прикладі — основні складові успіху: спільна робота і спільне досягнення науково-технічних цілей, особиста ініціатива, що ніким не пригнічувалась, співпраця місцевої влади з керівництвом університету, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Водночас навкруг Ряшева створювались інноваційні та індустріальні парки: місцева влада виділила три достатньо великі ділянки землі. Було прокладено заасфальтовані дороги, розділено землю під окремі проекти, підведено воду та електричну енергію, проведено конкурси на використання землі під інноваційні проекти, надано відповідні гранти та субсидії. На одній з виділених під інноваційний парк ділянок за три роки виростало сучасне містечко з лабораторними

науків. На одному з засідань мене як Національного координатора інноваційної науково-технічної програми EUREKA запросили до президії, де я опинився поруч з депутатом Європарламенту (і колишнім прем'єр-міністром Польщі) Єжи Бузеком. Ми обговорили з ним деякі моменти польсько-української співпраці. Він активно ставив запитання і був присутній весь час. Це свідчить про увагу найвищих посадовців до участі Польщі та її науковців у Рамковій програмі. У нас вищих осіб держави й на Загальні збори НАНУ не затягнеш.

Тобто, загальна стратегія розвитку науки та інновацій у Польщі стала важливою темою для політиків і адміністраторів усіх рівнів. Її підпорядковано регіональні інноваційні стратегії, що враховують місцеві умови. Для реалізації цих стратегій розроблено план дій, що підпорядковує за вертикаллю й горизонтально будь-які кроки в інноваційному напрямі: чи це будівництво, чи надання грантів, чи створення малого підприємства. Під словом «підпорядковує» треба розуміти поєднання ініціативи на місцях із необхідністю виконання плану дій і реалізації загальної стратегії розвитку науки та інновацій у державі.

Крім університетів та науково-дослідних інститутів Польської академії наук, основними ініціаторами та виконавцями плану дій є новостворені центри перспективних технологій, центри передових досліджень і центри трансферу технологій, науково-технологічні парки та наукові центри. Вони тісно співпрацюють з великими й малими підприємствами, а також сприяють створенню нових інноваційних підприємств, які на початковому етапі підтримує держава.

Тобто, реорганізація науки в Україні може цілком спиратися на досвід Польщі: для нас важливі взаємодія регіональної та центральної влади, науки, освіти та бізнесу, децентралізація управління науки, створення інноваційного клімату в освіті та науці, використання можливостей міжнародної співпраці.

Однак, незважаючи на привабливість та зрозумілу для нас модель організації науки та інновацій у Польщі, треба відзначити, що, згідно з Європейським табло інновацій за 2022 рік (European innovation scoreboard 2022) Польща займає місце у нижній групі новаторів (Emerging innovators), між Латвією та Словаччиною. Німеччина — в середній групі сильних інноваторів (Strong innovators), між Кіпром та Австрією. Як на мене, Україні потрібно звертати увагу й на досвід лідерів інновацій (Innovation leaders), до яких належать Швеція, Фінляндія, Данія, Голландія та Бельгія. І водночас — створювати модель виходу з кризи науки та інноваційного розвитку, яка буде спиратися на умови України. І, безумовно, треба вивчати досвід США, Японії, Південної Кореї та Китаю.

Петро СМЕРТЕНКО,
Національний координатор програми EUREKA з 1999 року по 2011 рік, Інститут фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України, старший виконавчий редактор журналу *Semiconductor Physics, Quantum Electronics and Optoelectronics*

На зустрічі українських, американських та польських колег. Виступає Єжи Душинський. Фото пресслужби НАН України

мінні факультету фізики) серед запрошених були й українські вчені зі Львова, Ужгорода, Дрогобича. Мій товариш, професор Євген Шеретій, як один із запрошених, приїхав до Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова у 1993 році в пошуку співпраці. Було розроблено Договір про співпрацю, який включав 6 напрямів, одним з яких була наша тематика з дослідження властивостей структури тонких плівок, осаджених на кремнієві підкладки. Відтак з 1994 року я почав їздити до Польщі. Потім наші наукові контакти розширилися до Кракова та Варшави. Тому бачив трансформацію організації науки в Польщі на власні очі.

Завдяки залученню великої кількості професорів зі сторони Ряшівського педінституту у 2001 році став університетом. Одночасно багато польських вчених захистили докторські дисертації (таблітували їх) і стали професорами. На моїх очах вчорашні аспіранти стали професорами, тобто було виховано багато власних науковців для вищаї науки та наукової діяльності.

Пізніше у Євгена Шеретія виникла ідея створити центр мікроелектроніки та нанотехнологій. Протягом кількох років Євген ділився зі мною розвитком цієї ідеї. Було створено проект та технічну документацію, залучено до ідеї місцеву владу

корпусами. Такі інноваційні парки було створено по всій Польщі, включно з економічно депресивними районами, як-от Підляське воєводство. До речі, у Білостоку 2012 року було відкрито оперний театр. Риторичне запитання — скільки оперних театрів відкрито в незалежній Україні з 1990 року?

У 2014 році я брав участь у форумі в Інноваційному центрі у Кракові. На ньому було створено Польське космічне агентство. Тут були присутні міністри, представники науки, влади та бізнесу. Відчувалась радість від спільної праці.

До участі в Рамкових програмах наукових досліджень та технологічного розвитку Європейського Союзу Польща долучилась у 1996 році. Це була 4 Рамкова програма. Науковці інституту Польської академії наук у Кракові, де я в цей час був у відрадженому, обговорювали умови й можливості участі в спільних проектах, готували проектні пропозиції. Успіх прийшов до Польщі вже у 6 Рамковій програмі (2002–2006 рр.). Мені пощастило брати участь в інаугурації 7 Рамкової програми у Польщі, яка відзначалася у Варшаві 2007 року. На цьому заході були присутні керівники влади, науки, великого бізнесу, польські науковці, численні закордонні гості. З України було кілька десятків учас-

«Я ставлюся до своїх студентів, як до власних дітей»...

Перший ректор українських політехнік

Сьогодні наша розповідь — про людину, яку справедливо називають фундатором вищої технічної освіти. Один з найвидатніших учених-механіків, талановитий педагог... Засновник і перший ректор Харківського та Київського політехнічних інститутів, творець першої Київської наукової школи механіки при КПІ — саме за ці заслуги професор Віктор Кирпичов увійшов до сотні видатних українців.

Він був одним зі стовпів наукової технічної думки XIX–початку XX століття. Уперше в Російській імперії видав найповніші курси з опору матеріалів і статички споруд, відкрив закон подібності, зробив величезний внесок у розвиток машинобудування. А його роботи з будівельної механіки «не мали собі рівних у європейській науково-технічній літературі за оригінальністю й виразністю викладу». За його підручниками (такими, наприклад, як «Опір матеріалів», «Деталі машин», «Основи графічної статички», «Зайві невідомі у будівельній механіці» тощо) навчалися багато поколінь інженерів і техніків, а деякі з них видаються і дотепер.

Що ж стосується педагогічної діяльності науковця, то її можна сміливо називати новаторською — бо він сповідував (і успішно втілював у життя в очолюваних ним вишах) нетиповий для тих часів принцип поєднання теоретичної підготовки з лабораторними заняттями й виробничою практикою. А також вважав надважливим завданням розвивати у майбутніх інженерів навички самостійної роботи, вміння працювати руками й прагнення до винахідництва.

Нетиповий артилерист

Віктор Львович Кирпичов народився у 1845 році в багатодітній сім'ї викладача математики інженерного військового училища. За одними даними — у Петербурзі, за іншими — у родинному маєтку Бардіно (Псковська область), де провів перші роки дитинства. Здібності до точних наук хлопцеві, вочевидь, успадкував від батька, як і ще четверо із його сімох братів, котрі теж присвятили життя науково-технічній діяльності. Хоча, судячи з офіційної біографії вченого, науковою кар'єрою в юності він не переймався, натомість обравши військовий шлях. Полоцький кадетський корпус, Михайлівське артилерійське училище, служба у Кронштадтській фортечній артилерії. У 1865-му поступив до Михайлівської артилерійської академії, де навчався протягом трьох років, а паралельно — слухав курси з математики у Петербурзькому університеті. Тоді ж юнак познайомився із видатним ученим та інженером-конструктором Іваном Вишнеградським, який читав у академії лекції з аналітичної механіки, опору матеріалів, теорії пружності та інших дисциплін, і це знайомство відіграло неабияку

роль у становленні Віктора Кирпичова як науковця і педагога. Після закінчення військового закладу 23-річний капітан залишився працювати в університеті, спочатку — репетитором (щось на кшталт молодшого вчителя, який допомагав слухачам виконувати домашні завдання), а з 1869 року став викладати курс з опору матеріалів.

У 1870 році Віктор Львович подав у відставку і того ж року за конкурсом, що полягав у прочитанні публічної лекції, був обраний викладачем механіки на хімічному відділенні Петербурзького технологічного інституту. Причому професор Вишнеградський, від якого залежав кінцевий вердикт, мав на це місце іншу кандидатуру, але був настільки вражений виступом Кирпичова, що змінив своє рішення на його користь. А наступного року, створивши науковий гурток під назвою «Пентагональне товариство» (метою якого було сприяння розвитку прикладної механіки та машинобудування), запросив до участі в ньому чотирьох своїх найталановитіших учнів, серед яких був і Віктор Кирпичов.

Знавець наук, творець законів

Водночас молодий викладач не припиняв навчатися — 1873 року він прослухав курс лекцій з теорії вірогідності в академіка Пафнутія Чебишева в Петербурзькому університеті, тоді ж розпочав закордонні стажування. Вдосконалював знання в Гейдельберзькому університеті під керівництвом видатного фізика Густава Роберта Кірхгофа, слухав його лекції з експериментальної та теоретичної фізики, відвідував найбільші машинобудівні заводи Німеччини, Великобританії, Швейцарії, Бельгії, вивчав теорію та методи викладання в перших у світі навчально-наукових лабораторіях під керівництвом британських фізиків Вільяма Томсона і Джеймса Максвелла. Повернувшись до Петербурга, взяв участь у дослідженнях Дмитра Менделєєва, зокрема співпрацював з ним у комісії, що розглядала... спиритичні явища.

Загалом Віктор Кирпичов, як свідчать його біографи, був людиною енциклопедичних знань і

різномісних інтересів. Окрім математики, механіки й фізики, він цікавився природознавством, астрономією та історією, своїми пізнаннями у ботаніці викликав подив навіть у «ботанічних» світил. А до того ж був знавцем архітектури (що, до речі, дуже прислужилося йому пізніше — коли науковець очолював новостворені Харківську і Київську політехніки та здійснював нагляд за їхнім будівництвом).

У 1876 році Кирпичов стає професором кафедри механіки Петербурзького технологічного інституту, читає лекції на теми опору будівельних матеріалів, графічної статички, вантажопіднімальних машин та їхніх деталей, завідує механічною лабораторією та керує відповідними проектами. Водночас проводить експерименти з усебічного механічного випробування металів, розробляє вчення про подібність. У 1878 й 1881 роках у науковій періодиці з'явилися його статті «Закон подібності» і «Закон однорідності». Пізніше професор-механік Семен Розенбаум, який на початку XX століття навчався у щойно створеному КПІ, висловив думку, що «за справедливостю, закон подібності при пружних явищах, або інакше, закон пружної подібності, мусить називатися законом Кирпичова».

У 1878 році Віктор Львович літографічним методом видає свою першу велику працю — «Курс опору матеріалів» (протягом багатьох років учений цей курс удосконалюватиме, і на рубежі XIX і XX століть він вийде у друкованому вигляді у двох томах), у 1881 — пише перший у Російській імперії систематизований курс «Деталі машин», який став зразком для низки наступних підручників з цієї дисципліни.

Новий технологічний

До середини 80-х років позаминого століття авторитет Віктора Кирпичова у науково-технічних колах імперії був великим. Тож у 1885 році за рекомендацією Вишнеградського йому запропону-

вали очолити новостворений Харківський технологічний інститут — другий після Петербурзького в Російській імперії та перший на території Наддніпрянської України.

Указ про зарахування на посаду вийшов 3 липня 1885 року, а відкрити двері для студентів заклад мав уже у вересні. Тож новопризначеному директору (так тоді називали ректорів ЗВО) довелося в екстреному порядку завершувати роботи з ремонту напівзруйнованих корпусів (вони були побудовані ще у 70-х роках і відтоді стояли порожніми). Це не кажучи про необхідність внутрішнього оздоблення закладу — починаючи із забезпечення його необхідними меблями й закінчуючи організацією окремих навчально-допоміжних установ, розроблення навчальних планів (у якому він брав безпосередню участь), формування професорсько-викладацького складу. 15 вересня офіційне відкриття ХПТІ (Харківського практичного технологічного інституту) таки відбулося — у складі двох відділень. На механічне було зараховано 85 осіб, на хімічне — 40.

До викладання у виші Віктор Львович першою чергою залучив університетських професорів (Костянтина Андреева, Матвія Тихомандрицького, Олександра Ляпунова, Володимира Стеклова та ін.), а також своїх кращих учнів із Петербурзького технологічного інституту — Олександра Гречанинова, Костянтина Зворикіна, Дмитра Зернова, Григорія Латишева... Згодом за право заміщення вакантних посад викладачів змагалися найкращі науковці імперії.

У 1886–87 роках відкрили хімічну, фізичну і технічну лабораторії, завезли необхідний інвентар — креслярські столи, прилади, машини, інструменти, демонстраційні зразки для наочності. Пізніше значну частину обладнання (нові електричні машини постійного та змінного струму тощо) було придбано за кордоном. Як тут не згадати про відкриття директора на Всесвітню промислову виставку до Чикаго у 1893 році, звідки він

привіз не лише вітальний адрес від американських колег і «Звіт про відкриття у Північну Америку», а й придбану на виставці парову турбіну, винайдену шведським інженером Лавалем. (Це була перша парова турбіна, яка завдяки Кирпичову з'явилася на території Російської імперії.)

Уперше в Російській імперії директор харківського технічного вишу застосував новий прогресивний підхід до побудови навчального процесу, в якому гармонійно поєднувалася б теоретична підготовка, лабораторні й практичні заняття і виробнича практика, в яку органічно «вбудовувались» промислові дослідження, результатів яких потребувало тогочасне виробництво. Майданчиками для такої практики стали інститутські майстерні й власні невеличкі підприємства, створені спеціально для цих цілей. Наприклад, інститут мав маленький газовий завод, а також масло-робне, содове, винокурне і миловарне підприємства, цехи з обробки шкіри. Для встановлення тіснішого зв'язку між інститутом та підприємствами промисловості при ХПТІ було створено попечительську раду з місцевих фабрикантів, яка мала на меті сприяти задоволенню виробничих потреб регіону.

Між лектором і директором

15 вересня 1890 року з нагоди п'ятиріччя інституту і першого випуску інженерів Віктор Львович проголосив промову «Завдання вищої технічної освіти», у якій розглянув усі складові підготовки інженерів, звернув увагу на важливість їхнього вміння працювати руками («Інженер, незнайомий з прийомами ручної праці, ніколи не буде справжнім керівником робітників, не зможе оцінити принади й недоліки готового виробу»), говорив про роль математики у вихованні інженерного мислення, розглядаючи її як «єдиний спосіб кваліфікованої підготовки інженерів». А також «захищав» лекційний метод викладання — на протигагу тим, хто пропонував замінити лекції самостійним студюванням студентами підручників у поєднанні з консультаціями викладачів. «Важко думати, щоб могло десь прижитися таке новаторство, яке прагне змінити встановлені століттями взаємини між професорами й слухачами та замінити живе джерело науки мертвою книгою, — говорив Кирпичов. — Усне викладання має ще й ту перевагу, що не дозволяє розуму слухача залишатися таким пасивним, як у разі читання книги... З появою в Західній Європі університетів вища освіта надається за допомогою лекцій, що доповнюються диспутами; студенти здійснюють довгі подорожі, переходячи з одного університету в інший, щоб почути того чи іншого професора. Сучасні вищі навчальні заклади, крім лекцій, користуються значною мірою діалогічним способом викладання на семінарах і, отже, ми з'єднуємо два методи викладання, які виявилися найкращими в періоді процвітання наук».

Сам директор читав у ХПТІ свій основний курс — опір матеріалів і графічну статичку, іноді — заміщаючи тимчасово вільні посади на інших кафедрах — міг викладати прикладну термодинаміку, теоретичну механіку тощо. Лекції його були дуже цікавими, зрозумілими й змістовними, часом — «пересипаними» історичними прикладами. Є багато свідчень того, що ау-

Київський політехнічний на початку XX століття

Сильні, як земля

Любов Прочухан зі своїм рятівником В'ячеславом Запорожцем та продюсеркою фільму Анною Слюсаренко на прем'єрі в Будинку кіно

Не дивлюсь нічого про війну. І про Майдан. Тим паче — документалку. Ну хіба що «Наші котики» подивився і навіть тричі, але ж зі стилем і подачею вгадали на 100%. Ще «Кіборгів», бо усі питали думку й обговорювали... А загалом — ні, не можу, тригерить жахливо. Ну й навіщо йти в кіно, якщо заходиш у соцмережі — і ось тобі, їж повною ложкою.

А тут друзі затягнули у Будинок кіно подивитися «Сильні, як земля». Знав, що плакатиму. Ну і плакав, десь на першій третині. А потім — ні, потім насолоджувався фільмом, тихо радів, місцями навіть сміявся. І надихався, хоч як пафосно це звучить.

Дуже теплий, дуже милий, дуже мотивувальний (але без надриків) фільм. Десяток історій про українців, які знайшли спосіб чинити спротив російській агресії в тилу — і в нашому тилу, і тимчасово перебуваючи в окупації. У більшості випадків до слова «спротив» треба додати «активний», хоча ні про диверсії, ні про розвідку тощо тут не йдеться.

З різних регіонів. Різні за віком, родом занять, темпераментом. Але однаково своєю цілеспрямованістю, життєлюбством, стійкістю, теплим (от знову це слово вирине) оптимізмом. Це про героїв фільму.

Про фермера і його помічників, які допомагали армії перед окупацією півночі Чернігівщини й допомагають тепер — і армії, і переселенцям, і звільненим з окупації. Паралельно відновлюючи сплюдроване рашистами господарство. Якоїсь миті розумієш, що фермер — не просто дядько, який за кадром (ну, в кадрі він такий спокійний і врівноважений, але так чогось мені здалося) тихо витирає сльози, бо північні тварюки постріляли половину його корівок, а крутий кризовий менеджер. Яким не видається на перший погляд у своїй простій куртці й зі своєю не аполлонівською фігурою.

Про директорку Будинку для літніх людей, яка рятувала своїх підопічних, коли в село зайшли нелюди.

Про волонтера, який вивозив людей з-під Чернігова між обстрілами. Серед них і літню жінку, яка інакше померла б від гангрені. На прем'єрі фільму ця жінка — Любов Прочухан — станцювала з рятівником вальс, хоча на протезі танцювати — це ще та задачка. «А що, — каже баба Люба у кулуарах показу,

— з гордом якщо справляюсь, то і станцювать справляюсь».

А ще там є історії про... Ні, не скажу, про кого і чим цікаві, не буду спойлерити. Зауважу тільки, що це якраз про таких людей голлівудські режисери так люблять знімати художні фільми, але з обов'язковою припискою: «на основі реальних подій». От нашого крутого фермера міг би зіграти, на мою думку, Том Хенкс.

Багато хто впізнає у наших героях інших фермерів, волонтерів, відданих своїй справі трударів, талановитих митців та управлінців. Їх тисячі, десятки, сотні тисяч. І кожен вартий бути увічненим на екрані. Це ще одна особливість фільму: розповідаючи про особистості, він малює характерні для нашого сьогодення типажі. І водночас узагальненому «волонтер», «допомагає армії», «не здався під тиском труднощів» надає живих рис і особливостей, показує, що це не якісь міфічні істоти, а живі люди зі своїми слабкостями, емоціями, мріями й прагненнями.

Серед плюсів фільму — чудова операторська робота, динамізм. Фільм цікавий! Один тільки сюжет я б обрізав трохи, але не скажу, який. Ще виникає питання: от як вдалося авторам знайти усіх цих людей серед моря нинішніх героїв? Щоб і варті були потрапити у фільм, і щоб мали харизму, не лякалися камери й вільно говорили в об'єктив. Ну, за нагоди спитайте у творчої групи, можна зробити заявку про показ фільму у своїй громаді, своєму місті.

Авторка ідеї та продюсерка — Анна Слюсаренко
Режисерка — Людмила Мельник
Сценаристка — Злата Угрин
Оператор — Віктор Петренко
Режисерка монтажу — Лариса Шабрацька

Авторка і виконавиця пісні — Марина Круть KRUTЬ

«Сильні, як земля» є документальним проектом Мережі захисту національних інтересів «А Н Т С», який створено за сприяння Міжнародного фонду «Відродження». До речі, цей фонд вперше фінансує кінопроект. Про історію з пошуку фінансування і як взагалі все починалося й робилося, можна зняти ще один фільм (не думайте, що це просто «клац» — і пішло-поїхало).

Також фільм можна подивитися в ютубі: <https://youtu.be/fCNQisPOzew>

Олег ЛИСТОПАД
Фото автора

диторія не вмщала усіх охочих послухати Віктора Львовича. Пізніше один з колишніх його студентів згадував: «Кирпичов був величезного таланту лектор, який умів збудити сміливість у розумі слухачів, вказуючи на простоту складних явищ, і водночас викликати уважність розуму, відмічаючи складність простих наукових явищ».

До середини 90-х років 19 століття ХІПТІ підготував понад 350 інженерів різного профілю. Завдяки діяльності невтомного директора інституту набув слави навчального закладу високого рівня, чії випускники відігравали значну роль у розвитку тодішньої науки й техніки.

У 1896 році за його ініціативою на додачу до двох наявних відділень інституту було створено третє — сільськогосподарське, де працювала кафедра сільськогосподарського машинобудування, спеціальна лабораторія і перша в імперії станція з випробування сільгосптехніки, при якій було дослідне поле у кілька десятин.

Кирпичов постійно намагався розширити інститут, але не всі проекти вдалося реалізувати. Наприклад, у 1896 році він хотів створити гірниче відділення, у 1897-му — електротехнічне, — але обидві ініціативи не знайшли належної підтримки з боку міністерства. Загалом, попри численні службові обов'язки й викладацьку роботу, Віктор Львович не полишав наукової та громадської діяльності — був почесним членом і головою правління заснованого з його ініціативи Південноросійського товариства технологів, був товаришем голови Харківського математичного товариства, членом Харківського губернського статистичного комітету, брав участь у промислових виставках та наукових заходах.

Одна з найдорожчих згадок

Наприкінці 1897 року науковця запросили взяти участь в особливій нараді при міністерстві фінансів, де був відредагований і затверджений проект положення про Київський політехнічний інститут. Віктор Львович, спираючись на свій досвід, зробив кілька важливих пропозицій до проекту і, що називається, «напросився». За однакостайною думкою присутніх на чолі з міністром фінансів Сергієм Вітте, ліпшої кандидатури на посаду тимчасового директора проєктованого вишу годі було й шукати.

Переїхавши до Києва, Кирпичов розгорнув діяльність з упровадження в життя щойно затвердженого проекту нового інституту, який ще навіть не був побудований. У липні 1898 року Віктора Львовича було затверджено на посаді директора й ординарного професора Київського політехнічного інституту ім. Олександра II, 31 серпня відбулося його урочисте відкриття, а 1 вересня у будівлі Комерційного училища, де протягом першого року свого існування містився КІП, розпочалося читання лекцій. Сам Віктор Львович викладав на першому курсі інституту теоретичну механіку. Київський політех зобов'язаний йому широкою організацією викладання у технічних лабораторіях та швидким налагодженням навчального процесу. В основу роботи нового вишу він поклав принцип поєднання технічного навчання і наукового експерименту.

На викладацьку роботу до КІП, окрім тих колег, яких він «забрав» із собою з Харкова, Кирпичов запрошував як знаних професорів (Єрмакова, Букреева, Коновало-

ва, Писаржевського, Кобелева, Патона та ін.), так і маловідомих викладачів і молодих науковців. Мабуть, за 13 років директорства в ХІПТІ у нього виробилась «чуйка» на педагогічні таланти — жодного разу не схибив із вибором. «Вдало обравши своїх співробітників у нелегкій справі втілення в життя заснованого на нових началах інституту, — згадував один з учнів Кирпичова, колишній студент КІП, а в майбутньому громадський і політичний діяч Іван Ганицький, — Віктор Львович вкладав у цю справу всю душу, і своїм прикладом діяв на оточення так, що весь склад нової колегії проявляв абсолютно виняткову відданість інтересам студентської молоді й навчальної справи. Сам Віктор Львович встигав і читати лекції, які збирали завжди повну аудиторію (велику хімічну), і керувати проєктуванням, і відвідувати засідання відділень, і вести особисто всі справи правління і ради».

У новоствореній Київській полі-

Пам'ятник Віктору Кирпичову біля першого корпусу КІП

техніці професор запровадив комплексну систему підготовки інженерів, поєднавши теоретичні курси, експериментальні дослідження, заводську практику і навчальне проєктування, створив при КІП першу Київську наукову школу механіки в галузі динамічної й статичної міцності машинобудівного напрямку. Восени 1900 року, коли був збудований головний корпус, він взявся за організацію механічної лабораторії, опікувався облаштуванням майстерень, кабінетів та книгосховища, тож невдовзі навчальна база Київського політеху була визнана однією з найкращих в Європі.

Слід зауважити, що усю цю діяльність із розбудови закладу професор Кирпичов провадив у досить несприятливих умовах: «непомітно підкрився» початок ХХ століття з усіма його сумнівними принадами. Більшість вищих навчальних закладів імперії охопили масові політичні заворушення, не оминули вони й КІП. Так само як і викликані ними репресії з боку царського уряду. За весь час свого директорства Віктор Львович не лише не звертався з приводу студентських страйків до поліції — він жодного разу не допустив поліціантів до інститутських приміщень. Натомість послідовно відстоював право студентів збиратися на «сходки», виступав проти їх відрахування з вищів, віддання у солдати, побиття під час вуличних виступів. Відчуваючи свою безсилість проти каральної державної машини й неспроможність захистити від неї студентів, він кілька разів подавав у відставку. У відпо-

відь на прохання міністра фінансів Сергія Вітте (інститут був підпорядкований Міністерству фінансів) залишитися на посаді директора ще на пів року, Віктор Львович писав: «Я готовий пожертвувати інституту своє здоров'я і навіть життя, але переконливо прошу не позбавляти мене права постійно клопотати про поблажливість і дозволити робити все можливе, щоб зупинити крайнощі, які можуть трапитися у Києві. Я ставлюся до своїх студентів, як до власних дітей, і загибель кожного з них для мене є однаково важкою. Мені залишилося недовго жити, і тим важливіше для мене в останні роки діяти відповідно до переконань усього мого життя».

Навесні 1902 року репресії проти студентів посилювалися, інститут закрили до осені, а Віктор Львович, якому ці події добряче підірвали здоров'я, таки добився відставки й залишив посаду директора. У листопаді того ж року Рада КІП ухвалила рішення про обрання Кирпичова почесним членом інституту. У лис-

ті до Михайла Коновалова — свого наступника на посаді очільника закладу — Віктор Львович тоді написав: «Згадка про той час, коли я належав до складу професорів Київського політехнічного інституту, завжди буде однією з найдорожчих для мене згадок...».

Навесні 1903-го він ще раз відвідав Київ, щоб дочитати студентам курс лекцій, після чого покинув місто назавжди. Повернувшись до Петербурга, Віктор Львович став невдовзі головою будівельної комісії тамтешнього політехнічного вишу, в якому останні 10 років свого життя читав лекції з прикладної й будівельної механіки.

Незадовго до смерті, у серпні 1913 року, він підготував промову до 15-річчя створення свого молодшого «дітища» — Київського політеху. Але прочитати її через хворобу уже не зміг. Там були такі рядки: «В житті установ, так само як і в житті людей, трапляються цілі смуги щастя, періоди, коли все вдається, коли всі труднощі зникають наче самі собою... Таку щасливу смугу інститут пережив під час свого заснування, і ця смуга довго осяювала його кроки».

...До Києва професор Кирпичов повернувся аж 1998 року — у бронзі (в день сторіччя відкриття КІП біля його головного корпусу було встановлено пам'ятник першому ректорові). А до Харкова ще пізніше — у 2015-му, коли одну з вулиць поруч з НТУ «ХПІ» було названо на його честь.

Наталія КУЛИК

СТВОРЮЄМО «БІБЛІОТЕКУ «СВІТУ»

Не дісталось молока

Новела

Сльоза залишила вологу доріжку на ретельно виголеній щоді й упала на відблиски коричнево-білої полицки. На полицці стояла гармонія кавомашина, праворуч якої висіло величезне, зранку гарно вимите прибиральничею супермаркету, дзеркало.

У діалоговому віконці машини миготло повідомлення: «Недостатньо молока. Поповніть запас і виконайте операцію знову».

У дзеркалі відбивався огрядний чолов'яга на вигляд років п'ятдесяти, в мультикамній зимовій куртці, армійській в'язаній оливковій шапочці-чумарці, піксельних штанах і коричневих «таланах». За паспортом чоловіку було тридцять сім, а поруч з паспортом, у тому ж ретельно згорнутому поліетиленовому пакеті (щоб не намокли) лежав військовий квиток із записом про мобілізацію в один з останніх днів лютого-22.

Чолов'яга тихо плакав, кусаючи губи й намагаючись глибоко вдихнути. Плакав уперше за цей страшний останній рік. Та що там, навіть уперше у дорослому своєму житті, ну хіба зронив кілька сльозин на похороні батька, який помер дово-

лі молодим, коли син ще вчився на першому курсі університету. Але потім — ні-ні, чоловіки ж не плачуть.

Він не плакав, коли улюбленець взводу, веселий і грайливий, кудлатий і блохастий Шарик підірвався на міні. Псюра був хоч куди, ділив охоче з вартовими нічні варти, страхуючи недосконалих людей своїми чуйними вухами та нюхом. Коли бачив, що хтось із бійців засумував, підходив тихо, тиснув чорним вологим носом у долоні, заглядав співчутливо в очі. Почухаеш Шарика за вухами, він тебе жартома погризе, і настрої вже веселіший. Та й загинув недарма — якби не він, то хтось із дозорних міг би на ту міну наступити.

Він не плакав, коли гинули побратими. Навіть коли комроти, найкращого у світі командира і друга, вбило мінометною міною в сусідньому окопі. Не плакав ані коли побачив, що сталося, ні коли збирав останки, щоб відправити у морг, ні коли супроводжував цей страшний вантаж, ні коли відспівували у Михайлівському, ні коли засипали могилу на Лук'янівському. Дуже стис-

кало горло, коли намагався щось втішше сказати дружині й уже майже дорослим дітям командира, але все одно стримався.

Він не плакав, коли кохана дружина Люся спочатку перестала писати у месенджер, а потім таки написала. Щоб повідомити, що вона виїхала з України за кордон до мами, яка вже міцно стала на ноги за вісім місяців еміграції. І ще Люся писала, що забрала з собою їхню п'ятирічну дочку Настю. І що мама мала рацію, і їм краще окремо, і що давно треба було це зробити. І що на маму, себто тещу, він неправильно ображався. З Люсею було і раніше усе складно, а от дочку він дуже любить. Між паспортом і військовим квитком лежить фото, на якому він, ще молодий з виду і стрункий, з дочкою на руках у фое театру перед новорічною виставою. Обоє сміються, видно, як їм добре разом. Фото він спеціально попросив роздрукувати, заскочив у фотоательє і замовив. Ажже мобільний може розрядитися. І пауербанк може. Коли тижнями на позиціях, то можуть. А фото — ні, фото — це надійно.

Два тижні тому їх вивели на ротацію, і він дістав свої десять днів відпустки. Приїхав у порожню квартиру, кинув баул, пройшовся кімнатами. Перші дні просто лежав і дивився у стіну. А потім таки згрібся, почав уранці виходити на люди. Заходив у супермаркет, вибирав собі на касі каву, і зі стаканчиком у руці прямував до озера. Нарівав крути навколо, сів на лавку і спостерігав, як качки ескадрми розрізають гладку поверхню, залишаючи за собою конуси хвильок.

За кілька днів наче почало відпускати, наче все «устаканилося», наче всі втрати й образи притлумилися. А тут ось — «недостатньо». Дрібничка, дрібка, дурниця, ніщо. Ніщо, яке розмило якусь невидиму греблю, за якою усі ці місяці ховалися сльози.

Вже спішила з пакетами молока продавчиня. Вже почали озиратися покупці й заворушив губами охоронець у роздумах, що ж сказати. Вже набрав повітря в легені інший чолов'яга у схожому вбранні, наміряючись підійти й сказати: «Що ти, брате?». Аж тут він опанував себе, видихнув, посміхнувся продавчині, кинув незнайомому побратиму — усе, мовляв, добре, не хвилюйся.

Ще за хвилину машинка доброзичливо загуділа, задзижчала, забулькала. Смачно війнуло кавою. Він простягнув руку за стаканчиком, облизав губи, зробив перший обережний ковток, проганяючи спазм із горла. Губи розтягнулися у посмішці, хоча й скоріше схожі на вищкір.

«Начувайтесь, тварюки кіпські, заплатите за все», — прокрутилося в голові. Тернув рукавом полицку, витираючи солоні краплі, і рушив надвір — до сонця, озера, качок. Останній день відпустки не варто марнувати на дурниці.

Олег ЛИСТОПАД
Фото автора

ИНТЕЛЕКТ НАЦІЇ

Книжковий Арсенал-2023 запрошує з 22 по 25 червня

Попри війсьну стан, його виклики та обмеження, команда Мистецького Арсеналу готує 11-й Книжковий Арсенал.

Він триватиме цього року з вечора 22 червня (офіційне відкриття) по 25 червня.

Структура Книжкового Арсеналу залишається незмінною і складатиметься з програмної частини та книжкового ярмарку з відповідними тематичними секціями. Програмні заходи відбуватимуться у лівому крилі першого поверху Старого арсеналу.

Водночас Книжковий ярмарок буде організований у спосіб, відмінний від попередніх разів: через неможливість організації гідного і рівноцінного представлення видавництва, операторами продажу книжок на фестивалі будуть не окремі видавництва, а окремі київські книгарні: книгарня «Сенс» представить секцію «Нонфікшн», книгарня «Книжковий Лев» — секцію «Художня література», книгарня «Закапелок» — секції «Дитяча література», «Комікси та графічні романи».

Фото з «минулого життя». На Книжковому Арсеналі завжди багато — і книжок, і людей

А оператором секції «Арткнига» стане Довженко-Центр.

Особливу увагу тепер, як і в минулі роки, буде приділено секції «Воєнна література». На ярмарку буде представлено добірку видань, створених ветеранами війни, учасниками бойових дій, членами їхніх сімей, книжки про війну, видані після 2014 року.

«З моменту російського вторгнення Мистецький Арсенал намагається бути підтримкою для своїх аудиторій: глядачів, читачів, митців, професіоналів культури. Ми впевнені, що Книжковий Арсенал цього року потрібен як ніколи. Він має підтримати, посилити стійкість і надихнути усіх нас», — каже Олеся Островська-Люта, генеральна директорка Мистецького арсеналу.

«Формат, який ми пропонуємо, має на меті представити відвідувачам широку інклюзивну лінійку книжок від максимального кола

українських видавництв, що, своєю чергою, допоможе підтримати більше представників галузі. Крім того, залучення до співпраці локальних незалежних книгарень, сподіваюся, дасть змогу звернути увагу на важливість саме цієї ланки на шляху книжки від автора до читача... Важливо й те, що такий формат Книжкового Арсеналу дозволить видавцям бути на фестивалі бажаними гостями, зосередитись на зустрічах та обміні досвідом з колегами, на нетворкінгу та професійних внутрішньоколективних дискусіях», — запевнила директорка Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» Юлія Козловець.

Над програмною частиною Книжкового Арсеналу працюватимуть запрошені куратори. Близько 50 цікавих подій відбудуться у межах фокус-теми, основної літературної програми, програми для дітей та підлітків. Перформативні, професійні події відбуватимуться на трьох сценах.

Для безпеки учасників ярмарку та програми подій у Мистецькому Арсеналі доступне найпростише укриття, облаштоване за

підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Більше інформації про фокус-тему, кураторів та особливості програми подій буде опубліковано згодом на сайті Книжкового Арсеналу.

Довідково: Книжковий Арсенал — це міжнародна подія, організована Мистецьким Арсеналом. Фестиваль відбувається з 2011 року, і за більш як десятиліття став однією з найвпливовіших літературно-мистецьких подій Східної Європи. У 2019 році він дістав звання «Найкращий літературний фестиваль світу». Місія Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» — створювати такі взаємодії між людьми, спільнотами, інституціями, коли поєднання естетичного переживання та інтелектуального включення посилює спроможність людини та суспільства.

За інформацією відділу комунікацій
Мистецького Арсеналу

Триває передплата на 2023 рік на газету «Світ»

Передплатний індекс **40744**
в усіх відділеннях зв'язку

Вартість передплати:
на місяць — 52 грн 80 коп.
на квартал — 158 грн 40 коп.
на пів року — 316 грн 80 коп.

Нас можна передплатити й онлайн: <http://presa.ua/svit.html>

Відкрийте свій СВІТ